

ІНВЕСТИЦІЇ — РОЛЬ І ЗНАЧУЩІСТЬ ДЛЯ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2010, вип. 3(26), с. 56–59

Розглянуто такі питання інвестування: одержання максимального прибутку або досягнення соціального ефекту, конкурентоспроможної продукції високої якості та підвищеного попиту, скорочення затрат і строків окупності вкладень, одержання певних соціальних видів. Поліпшення відтворювальної структури капіталовкладень, підвищення питомої ваги витрат на технічне переозброєння і реконструкцію діючих підприємств й удосконалення технологічної структури капітальних вкладень.

Інвестиції — це використання фінансових ресурсів у формі довгострокових вкладень капіталу (капіталовкладень). Інвестиції забезпечують динамічний розвиток підприємства і вирішують такі завдання, як розширення власної підприємницької діяльності за рахунок нагромадження фінансових і матеріальних ресурсів; придбання і створення нових підприємств; напрямів диверсифікації підприємницької діяльності внаслідок освоєння нових напрямів бізнесу.

Інвестиції є найважливішим фактором економічного зростання за умови ведення науково обґрунтованої інвестиційної політики. Саме вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснення заходів, необхідних для виконання національних, регіональних і місцевих соціально-економічних та технологічних програм, відтворювальних процесів на мікро- та макроекономічному рівнях.

За роки незалежності Україна пережила значні коливання в інвестиційному процесі. Трансформаційна економічна криза призвела до значних інвестиційних втрат. У 1997 р. порівняно з 1990 р. обсяг інвестицій у порівняльних цінах скоротився у п'ять разів. Лише в 1998 р. було зупинено інвестиційну кризу і приріст інвестицій в основний капітал склав 6,8 відсотка. У 1999 р. внаслідок світової фінансової кризи 1998 р. приріст інвестицій знизився до 0,4 відсотка. У наступні сім років інвестиції зростали дуже нерівномірно, з великими перепадами. Двічі — у 2002 і 2005 роках — темпи приросту інвестицій зни-

жувались і тричі — у 2001, 2003 і 2004 роках — швидко зростали.

Найбільш різке зниження темпів приросту інвестицій (майже в 14 разів) сталося у 2005 р. Головна причина полягає в тому, що, по суті, на державному рівні проводилася антиприватизаційна діяльність, яка істотно підірвала в країні інвестиційну привабливість і активність бізнесу. З початку 2005 р. замість продовження і поглиблення позитивної динаміки було різко змінено попередній курс економічної політики, посилювався негативний вплив політики на економіку. Різко знизилась економічна активність на підприємствах, у компаніях, галузях та регіонах, які тією чи іншою мірою асоціювалися своїми зв'язками з політичними силами, що після президентських виборів 2005 р. опинились в опозиції. Територіально це були 10 регіонів, які традиційно дають більше половини ВВП України. Посилився перерозподіл економічної влади, зокрема у сфері власності (реприватизація), бізнесу (переуступка активів), ринків (утиск одних і просування інших), податкових і митних пільг та бюджетних преференцій. Істотно знизився рівень компетентності галузевого та регіонального менеджменту в управлінні економікою. Був різко лібералізований імпорту, скорочено державну підтримку експорту. Значно зросло проміжне споживання, податкове навантаження: фактично весь приріст ВВП утворився за рахунок чистих податків. Рекордно збільшився розрив між темпами росту заробітної плати та продуктивності праці. Ці зміни в економічній політиці у 2005 р. дали збої в

динаміці розвитку інвестицій. Приріст інвестицій в основний капітал знизився з 28 відсотків у 2004-му до 1,9 відсотка в 2005 р. Сальдо зовнішньої торгівлі товарами з позитивного 3,7 млрд дол. США у 2004 р. стало у 2005-му негативним — 1,9 млрд дол. США. Почалося заміщення внутрішнього виробництва багатьох товарів імпортом, що негативно позначилося на бізнесових інтересах вітчизняних виробників [2].

Справжнім випробуванням для економіки та інвестиційного процесу у 2005 р. стало надмірне соціальне навантаження. Підвищення темпів приросту реальних доходів до 23,9 відсотка виявилось критичним. Адже соціальні та інвестиційні витрати живляться з одного кошика — доходів суб'єктів господарювання. Зростають соціальні видатки — як правило, знижуються інвестиційні. Динаміка приросту ВВП, відчувши соціальне перевантаження, знизилась більш як у 4 рази, а темп приросту інвестицій — майже в 14 разів. Траєкторія поведінки цих показників у 2005-му повторила 2002 р., але через захоплення “соціальними рекордами” відповідного висновку з недавньої історії 2002-го зроблено не було. Тож 2005 р. став рекордним за співвідношенням темпів приросту доходів населення до темпів приросту ВВП — у 8 разів. В окремій місяці, наприклад у червні, це перевищення становило майже 30 разів. З позицій макроекономіки — це грубе порушення пропорцій між виробництвом, нагромадженням і споживанням, яке рано чи пізно дає негативні наслідки. До речі, вже у серпні 2005 р. темпи приросту реальних доходів населення знизились проти максимальних у цьому році вдвічі, а у вересні — втричі. Ставало очевидно, що навіть жертвування інвестиціями не гарантувало високих темпів зростання доходів населення.

Різкий спад інвестиційної активності, лібералізація імпорту та його тиск на вітчизняне виробництво, зростання соціального навантаження на економіку призвели до спаду економічної динаміки: темп приросту ВВП знизився до 2,7 відсотка. У 2005 р. вперше (з 1998 р.) темп приросту інвестицій був нижчий за темп приросту ВВП. Характерне порівняння: серед 28 країн постсоціалістичного простору у 2004 р. Україна зайняла перше місце за темпами приросту ВВП, а у 2005 р. — передостаннє (останнє — Киргизстан). У таких перепадах важко зорієнтуватись не тільки іноземним інвесторам, а й вітчизняним підприємцям. Лише у 2006 р. відновилася позитивна динаміка залучення інвестицій в основний капітал, яка істотно прискорила з вересня місяця, коли Кабінет Міністрів України взявся за відновлення

інвестиційної активності, створення більш сприятливого інвестиційного клімату, підтримку вітчизняних і зарубіжних інвесторів. Ці заходи дали позитивні результати.

Лише за останній квартал 2006 р. в економіку України вітчизняних інвестицій надійшло 57 млрд грн, що становило 60 відсотків від суми, яка прийшла за весь 2005 р. (93 млрд грн). Ще швидше зростали інвестиції у 2007 р. За I квартал сума інвестицій в основний капітал становила 25,3 млрд грн. Це вдвічі більше, ніж за I квартал 2005 р., і на 32,2 відсотка більше, ніж за I квартал 2006 р. Інвестиції зросли практично в усіх регіонах України (крім Львівської області).

Ці рекордні темпи приросту інвестицій в основні фонди за роки незалежності України — результат послідовної політики і роботи уряду щодо закладання інвестиційної бази для тривалого зростання економіки. Більше третини інвестицій в основний капітал спрямовано на розвиток промисловості, насамперед харчової, металургії та машинобудування. Характерно, що більш як у 1,6 раза зросли інвестиції у сільське господарство, тоді як у I кварталі 2005 р. інвестиції в цю галузь скорочувалися.

Заходи, які вживались урядом для підвищення інвестиційного іміджу країни, позитивно сприйняли іноземні інвестори. За IV квартал 2006 р. чистий приріст іноземних інвестицій був такий, як за весь 2005 р. (без продажу “Криворіжсталі”). У I кварталі 2007 р. чистий приріст іноземних інвестицій становив 847 млн дол. США і вже у 3,6 раза перевищував цей показник за I квартал 2005 р., хоч трохи поступався I кварталу 2006 р. (на 87 млн дол. США, або на 8,2 відсотка). Важливо, що іноземні інвестиції пішли на створення нових виробничих фондів, а не на приватизаційні заходи, як це було з перепродажем “Криворіжсталі” у 2005 р.

У кінці 2006 — на початку 2007 рр. нарощування іноземних інвестицій йшло стабільно і диференційовано (за проектами і регіонами). Найпривабливішими сферами економічної діяльності для іноземних інвесторів є промисловість, насамперед обробка ресурсної сировини (29 відсотків). Збільшилось надходження іноземних інвестицій у такі галузі, як енергопостачання, машинобудування, екологія, розвиток комунікаційної інфраструктури. Це дуже важливо для забезпечення сталого і всебічного зростання економіки по всіх галузях і регіонах [3].

Останнім часом з'явилась інформація стосовно вилучення іноземних інвестицій, зокрема, що ви-

лучено більше, ніж залучено. За I квартал справді вилучено 536 млн дол. США. Але це становить лише 40 відсотків до обсягу залучених. На наш погляд, — це звичайна ротація і міграція капіталу в часі, і квартальні дані тут не є характерними. В історії України вже були подібні факти, зокрема: у I і III кварталах 2002 р. вилучення іноземного капіталу становило 50 відсотків до суми залученого капіталу; у III кварталі 2003 р. вилучення іноземного капіталу становило майже 60 відсотків. Але в цьому ж 2003 р. вперше чистий приріст іноземних інвестицій перевищив більш як мільярд доларів США. Були випадки значного вилучення капіталу в одні квартали і мінімального в наступні. Тож квартальний показник тут є не показовим.

З'являється інформація, що зросли обсяги вивезення українських інвестицій за кордон. За I квартал за кордон вивезено українських інвестицій на суму 15,1 млн дол. США, що становить 1 відсоток від обсягу залучених інвестицій. Це на рівні середньорічних темпів вивезення капіталу. Однак, найбільше вивезення капіталу було у I кварталі 2005 р., коли за кордон було вивезено 20 млн дол. США українських інвестицій, що становило 5 відсотків до обсягу залучених.

Водночас порівняння залучення прямих іноземних інвестицій у різних країнах свідчить, що рівень інвестування в Україні ще дуже незначний, на порядок нижчий, ніж у країнах ЄС, особливо в розрахунку на душу населення. Так, на одну особу в Україні припадає 481 дол. США. А це у 17–18 разів менше залученого іноземного капіталу, ніж у Чехії або Угорщині, та в 7 разів менше, ніж у Литві. Відношення накопичених іноземних інвестицій до ВВП в Україні становить 4 відсотки, тоді як у Литві — 35, а в Чехії та Угорщині — близько 50 відсотків.

На сьогодні в Україні існує проблема недостатнього використання інвестиційного потенціалу, пов'язана із політичною нестабільністю, надмірним втручанням держави у регулювання іноземних інвестицій, постійними змінами у чинному законодавстві, відсутністю в державі єдиного центрального органу з питань державного управління іноземного інвестування, недостатнім розвитком малого та середнього підприємництва, наявністю великої кількості “тіньових капіталів”.

Водночас пряме іноземне інвестування для нас матиме тільки позитивні наслідки. За допомогою іноземних інвестицій створюється можливість модернізації виробничої бази, створення нових робочих місць, розвитку важливих галузей економіки тощо.

Тому можна говорити про те, що відплив капіталу іноземних інвесторів у I кварталі 2007 р. (535,7 млн дол. США) є першою ознакою політичної та економічної напруженості у країні. Розв'язання зазначених питань дало б змогу поліпшити інвестиційний клімат України і суттєво збільшити обсяги надходжень іноземного капіталу у вітчизняну економіку.

Водночас економіка України має доволі високий рівень інвестиційної привабливості, що відзначають усі іноземні інвестори. Нинішній уряд робить усе необхідне, щоб у найближчі роки збільшити щорічні надходження інвестицій в Україну до 6–7 млрд дол. США і виправити наявні диспропорції. У поточному році очікується продовження інвестиційного буму в банківському секторі. Посилення конкуренції серед банків і залучення капіталу з-за кордону приведуть до здешевлення кредитів та розширення кредитування економіки. Ще одним фактором зростання інвестицій у найближчі 2–3 роки є залучення капіталу великими державними та приватними компаніями за кордоном через єврофонди та синдикати.

Уряд вживає заходів щодо нарощування інвестиційної привабливості України. 6 червня 2007 р. затверджено Концепцію Державної програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2007–2010 рр. Однак, створення і загострення політичної напруженості негативно впливає на цей процес, знецінює зусилля уряду, особливо у сфері залучення іноземних інвестицій.

Для подолання економічного спаду необхідно змінити акценти в пріоритетах і формах інвестування. Необхідно змінити структуру економіки країни, зменшити питому вагу галузей важкої і військової промисловості, що у великих обсягах споживають природні ресурси, погіршують екологічну ситуацію, а продукція значною мірою вивозиться за межі України і не впливає на рівень життя населення. І, навпаки, необхідно збільшувати питому вагу наукоємних галузей з екологічно чистими технологіями, легкої і харчової промисловості, що переробляють продукцію галузей сільського господарства, сфери послуг.

Головна мета інвестування — одержання максимального прибутку або досягнення соціального ефекту. Вони, у свою чергу, є результатом випуску конкурентоспроможної продукції високої якості та підвищеного попиту, скорочення затрат і строків окупності вкладень, одержання певних соціальних видів.

Таким чином, тільки структурна переорієнтація інвестицій дасть можливість безболісно змен-

шити частину фонду нагромадження у складі національного доходу, перебороти застарілі диспропорції, збалансувати економіку, досягти більш високого життєвого рівня населення. Важливо також налагодити ефективний механізм інвестування науково-технічного прогресу, щоб не допустити відставання країни від світового рівня.

Отже, основними напрямками інвестиційної стратегії з точки зору її максимальної ефективності на державному рівні нині і в найближчому майбутньому, на наш погляд, будуть:

- поліпшення відтворювальної структури капіталовкладень, підвищення питомої ваги витрат на технічне переозброєння і реконструкцію діючих підприємств за рахунок зменшення питомої ваги нового будівництва у виробничій сфері;
- удосконалення технологічної структури капітальних вкладень, збільшення в їх складі питомої ваги устаткування і скорочення, відповідно, будівельно-монтажних робіт;
- зміна галузевої структури капітальних вкладень з погляду значного підвищення життєвого рівня населення на користь галузей, що виробляють продукти харчування і предмети особистого споживання (сільське господарство, галузі, що переробляють його продукцію — легка і харчова промисловість), послуги;
- пріоритетне забезпечення капітальними вкладеннями прогресивних напрямів науково-технічного прогресу, що сприяють зниженню ресурсомісткості виробництва і підвищенню якості продукції;
- збільшення обсягів капітальних вкладень на будівництво комфортного житла та ін-

ших об'єктів громадського використання і медичного забезпечення;

- збалансованість інвестиційного циклу.

Зважаючи на проведений аналіз, можна зробити висновки, що інвестиційна діяльність є однією з головних умов успішного розвитку економіки України. Її активність змінюється залежно від внутрішніх та зовнішніх умов. Реалізація довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку країни вимагає нарощування інвестиційних ресурсів, поліпшення структури інвестиційних джерел і оптимізації напрямів їх використання відповідно до пріоритетів економічного зростання.

Література

1. Білецька Г. М., Ковтунович Н. Л. Інвестиційний клімат: проблеми сучасності та шляхи покращання // Економіка, фінанси, право. — № 10. — 2007. — С. 17–20.
2. Вовченко О. Л. Інвестиції: економічна сутність та форми // Фінанси та кредит. — 2008. — № 6. — С. 15–18.
3. Жарун О. В. Регіональні аспекти інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Черкащини // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 111–116.
4. Данілов О. Д., Івашина Г. М., Чумаченко О. Г. Інвестування: Навч. посіб. — К., 2001. — 364 с.
5. Пшик Б. І. Розвиток фінансового посередництва — шлях удосконалення інвестиційної політики держави // Вісн. НБУ. — 2002. — № 7. — С. 44–47.
6. Пшик Б. І. Напрями реалізації регіональної інвестиційної політики // Регіональна економіка. — 2001. — № 4. — С. 172–177.
7. Шестакова Я. О. Механізм державного регулювання інвестування в Україні. Наскільки він досконалий? // Економіка. Фінанси. — 2002. — № 6. — С. 24–26.

Інвестиції є найважливішим фактором економічного зростання за умови ведення науково обгрунтованої інвестиційної політики. Саме вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснення заходів, необхідних для виконання національних, регіональних і місцевих соціально-економічних і технологічних програм, відтворювальних процесів на мікро- та макроекономічному рівнях.

Інвестиции являются самым важным фактором экономического роста при условии ведения научного обоснования инвестиционной политики. Именно они определяют реальные источники, направления, структуру инвестиций, принятия решений, необходимых для исполнения национальных, региональных и местных социально-экономических и технологических программ, возобновляющих процессов на микро- и макроэкономических уровнях.

Investment is the key to economic growth, and scientifically justified. It determines the real source directions, the structure of investments, implementation of measures required to implement national, regional and local socio-economic and technological programs, reproduction processes on the micro and macro levels.

Надійшла 19 серпня 2010 р.